

Tekst : Julia Voskuil • Foto's : Julia Voskui, tuintekening: De Warande

In de Achterhoek, een lommerrijke streek boven Arnhem (Nederland), ligt de 5000 m² grote bostuin van De Warande. Hier tuinieren Jan Willem Overmars en Toto Lee. Ze ontdekten hun beider liefde voor de natuur, toen ze elkaar - reislustig als ze zijn – ontmoetten in de binnenlanden van Australië. Zo kwam het dat ze besloten familiebedrijf De Warande voort te zetten, waarvan ze sinds 2000 eigenaar zijn. “Onze bollen, knollen en wortelstokgewassen zijn sterk en ideaal voor verwildering. Ze doen het goed in schaduw en de meeste worden tot de stinzenplanten gerekend. We leveren ze droog, sommige ‘in ‘t groen’ en enkele soorten als zaad. Ook voor ontwerp, advies, aanleg en onderhoud kunnen tuineigenaren bij ons terecht. De Warande, de bostuin rond het huis van mijn ouders, is het levende visitekaartje van onze webshop sterke bollen”, vertelt Jan Willem.

▲ Scilla's onder uitbottende rode beuken

‘De Warande’, beplanting voor bos- en schaduwtuinen

DE WARANDE

Opengestelde bos- en watertuin
Verkoop van stinzenplanten

Info: www.dewarande.nl
0314-382440

Rondwandeling door de bostuin:

- A. Boswei met stinzenplanten.
- B. Het Acaciabos.
- C. De zonnige stinzenwei
- D. Het gele anemonenbos
- E. Hellingbosje met moeras
- F. Het bekerwarenveld
- G. Het hazelaarsbosje
- H. Binnenplaats, terras, zwembad

Toelichting: zie ommezijde

DE WARANDE

Bostuin met stinzenplanten

Ontwerp: Willem Overmars
Trudi Woerdeman

Aanleg vanaf 1988
Adres: Jan de Jagerlaan 2
6998 AN Laag Keppel NL
op landgoed Keppel bij Doetinchem
Schaal: 1:1000 = 5 meter
Oppervlakte: 5000 m²
Datum: maart 2005

Info: www.dewarande.nl

▼ Verwilderende dichtnarcis (*Narcissus poeticus*) in een duinbos op het eiland Walcheren (provincie Zeeland)

▼ *Crocus tommasinianus*, boerenkrokus

▼ Sfeerbeeld verwildering (weide met *Hyacinthoides*, boshyacint (merendeels kruisingsvormen van wilde hyacint of bluebell (*H. non-scripta*) met Spaanse boshyacint (*H. hispanica*))

▼ *Galanthus nivalis*, sneeuwkllokje verwilderd in een oude boomgaard

De Warande

Dat hij en zijn partner Toto over veel expertise beschikken, is te danken aan hun grote interesse en de solide basis van Jan Willem. "Mijn ouders zijn beiden historisch geschoold en daarbij is mijn moeder tuinarchitect en mijn vader landschapsarchitect. Ze hebben een groot aantal studies en herstel- en ontwerpplannen op hun naam staan. Alles wat met planten, tuinieren en parken en tuinen te maken heeft, kreeg ik met de paplepel ingegoten. De tuin van De Warande is in 1988 ontworpen en aangelegd door mijn moeder, Trudi Woerdeman. Ze specialiseerde zich in bos- en schaduwplanten, waaronder de bijzondere groep stinzenplanten (zie kader) en maakte van ontwerpen en advisering haar levenswerk. Rond het woonhuis richtte ze verschillende biotopen in zoals een boswei met stinzenplanten, een zonnige stinzenwei bij de toegangspoort en een droogtuin. In het voorjaar wordt de tuin enkele malen

open gesteld in de bloeitijd (maart-mei) en in het najaar hebben wij open dagen met verkoop (data op www.dewarande.nl en www.sterkebollen.nl). Omdat Toto en ik graag buiten werken, hebben wij de activiteiten uitgebreid met hovenierswerk. We leggen bostuinen aan naar ontwerp van Trudi en verzorgen ook regulier onderhoud van tuinen en landgoederen. Tussendoor reizen we zoveel mogelijk, want ook dat is onze passie. Met name bezoeken we Korea, het thuisland van Toto, en Engeland. Als we onbekende wilde soorten zien die kunnen passen bij ons sortiment, gaan we op zoek bij botanische tuinen of plaatselijke kwekerijen voor materiaal. Als aanschaf lukt, planten we zo'n nieuwigheid in de tuin van De Warande om te kijken hoe hij zich houdt in het klimaat van de Lage Landen. We werken aan verbreding van ons aanbod met interessante, onbekende en sterke soorten."

Sterke Bollen

Een van de eerste activiteiten van de nieuwe eigenaren was het maken van een website voor de webshop, die ze de naam 'sterke bollen' gaven. "Ik heb er twee winters aan gewerkt om een zo praktisch mogelijke opzet te maken met veel foto's, die ook goed is uit te breiden", zegt Jan Willem. "Je kunt bijvoorbeeld onder *Bloeimaand* (februari tot en met juli) foto's vinden van soorten die wij als zaad of als bol, knol of wortelstok kunnen leveren. Onder *Nu leverbaar* is te zien wat actueel is en kan worden besteld. Tot eind maart verzenden wij bijvoorbeeld diverse soorten 'in 't groen' zoals sneeuwkllokjes, daslook en wortelstokjes van voorjaarszonnehoed (*Doronicum pardalianches*). Vochtig gemaakt en verpakt in plastic, zijn ze goed in een doosje te versturen, ook naar het buitenland. Een pakje naar Frankrijk is er vaak al in drie dagen. Wij verzenden geen planten in potten. Tot half april zijn diverse soorten leverbaar, daarna weer vanaf

september. Op de website staan ook lijsten van bijvoorbeeld voorjaarsbloeiers, herfstbloeiers en schaduwplanten. We kunnen zelfs een 40-tal biologisch geteelde soorten leveren en van sommige planten kan zaad worden besteld. Planten die wij niet uit eigen tuin kunnen leveren, betrekken wij van gespecialiseerde, vaak kleinschalig werkende kwekers. Met een mooi sortiment zijn wij in nazomer en herfst aanwezig op diverse Tuin- en plantendagen zoals Kasteel Hex en de Tuindagen van Beervelde in België. Contact met tuinliefhebbers is er ook tijdens de open tuindagen van De Warande. We bieden planten aan met een goed advies, gebaseerd op eigen ervaring. Voor uiteenlopende groeiomstandigheden kunnen wij mooie combinaties samenstellen." Op de site (www.sterkebollen.nl en www.strongbulbs.com voor de Engelse versie) is het heerlijk grasduinen. Zoeken op bloemkleur en standplaats helpt bij het maken van keuzes. De juiste plant op de juiste plek is belangrijk. Het maakt dat sterke soorten ook echt een lang leven beschoren is. Ze breiden zich onder gunstige groeiomstandigheden vaak flink uit. Een groot aantal wordt tot de stinzenplanten gerekend.

▼ In de tuin van De Warande verzamelen Jan Willem Overmars en Toto Lee sneeuwkllokjes (*Galanthus*) tussen voorjaarszonnebloem (*Doronicum pardalianches*) voor verzending 'in 't groen'

▼ Trudi Woerdeman in een tuindeel van De Warande, dat opnieuw wordt ingeplant. "Alle beplanting moet eerst worden gerooid. Planten die ik opnieuw wil gebruiken, verzamel ik per soort in een kist om zo snel mogelijk opnieuw uit te planten." Bij zonnig weer kunnen ze tegen uitdrogen worden beschermd met natte kranten.

EEN BIJZONDERE GROEP: STINZENPLANTEN

Ze werden eeuwen geleden aangeplant op buitenplaatsen, landgoederen en bij herenboerderijen in Noord Nederland (provincies Groningen, Friesland, Drenthe), langs de Utrechtse Vecht en de binnenduinrand achter de kust. Het zijn historische soorten die door menselijke invloed zijn verspreid over grote delen van West-Europa, veelal bol-, knol- en wortelstokgewassen. De naam 'stinzenplanten' is afgeleid van het Friese woord stins, dat 'stenen huis' betekent. Hier woonden herenboeren, die zich niet alleen een stenen huis konden permitteren, maar ook de aanschaf van nieuwe sierplanten voor hun oprijlaan of boomgaard. De meeste stinzenplanten bloeien vroeg in het voorjaar, nog voordat bomen en heesters in blad komen. Daardoor profiteren ze van het licht en tegen de zomer sterven ze bovengronds af. Ze houden van vochtige, humusrijke groeiomstandigheden. Als ze lang ongestoord kunnen groeien, verwilderen ze massaal. Ze ontsnappen ook uit tuinen, maar worden niet als inheems beschouwd. Sneeuwkllokje (*Galanthus*), boerenkrokus (*Crocus tommasinianus*), winterakoniet (*Eranthis*), holwortel (*Corydalis cava*), vingerhelmbloem (*Corydalis solida*), bostulp (*Tulipa sylvestris*) en dichternarcis (*Narcissus poeticus* var. *recurvus*) zijn bekende voorbeelden. Het zijn kleinoden die ook in moderne tuinen passen en zelfs in potten en bakken. Sterk als ze zijn, kan hun aantal elk jaar flink toenemen. Ze verbreiden zich via zaad, wortelstokken en/of nieuwe bolletjes (klisters) of knolletjes (kralen).

◀ Lenteklokje (*Leucojum nivalis*) en bosanemoon (*Anemone nemorosa*) tussen kruidachtige vaste planten in de boswei van De Warande

▼ *Corydalis solida* 'G.P. Baker' heeft een opvallende bloemkleur

▼ *Anemone nemorosa*, bosanemoon

Nieuwe schatten

Jan Willem en Toto vertellen over een mooie plant met botergele bloemen, die ze vonden in het nationale park Woraksan in Zuid-Korea, *Hylomecon japonica*. "We hebben hem bosklaproos genoemd, zodat de naam al aangeeft dat hij goed tegen schaduw kan. Natuurlijk graven we zo'n plant niet uit, maar gaan op zoek bij botanische tuinen en kwekers. Deze hebben wij in Engeland gevonden en in de tuin van De Warande geplant. Hij bleek het daar goed te doen, zodat wij deze soort aan ons sortiment hebben toegevoegd. Op de website te vinden onder *Nieuw 2016*, met foto's van de groeiplaats: spectaculair geel gekleurde hellingen!" De nadruk van het sortiment ligt op

verwildering, sterke bollen dus. Niet alleen stinzenplanten, ook andere soorten die goed passen in een natuurlijke beplanting, maar soms iets gecultiveerder zijn. Diverse tulpjes bijvoorbeeld en *Anemone blanda* 'White Splendour', Oosterse anemoon. De bloemen zijn groter dan van bosanemoon (*Anemone nemorosa*), spierwit met een geel hartje. Bijen en hommels bevielgen dergelijke voorjaarsbloeiërs graag. "Deze witte anemoon maakt geen zaad en moet vegetatief worden vermeerderd. Je moet dus wachten tot de wortelstok groot genoeg is om hem te kunnen delen, zodat uit de aanwezige ogen nieuwe planten kunnen groeien." Zo heeft elke soort zijn specifieke eigenschappen.

TIP: STINZENPLANTEN KIJKEN IN NEDERLAND

Provincie Gelderland (Achterhoek)

Kasteel Hackfort - Baakseweg 8 - NL-7251 RH Vorden
(dagelijks vrije toegang)

Provincie Groningen

Oost-Groninger bloembollenroute
Stadskanaal: www.stonefarm.nl
Stadskanaal: www.kijktuin-city-channel.nl
Oostwold: www.tuinflour.nl
Winschoten: www.wubsbos.nl
(diverse zondagen: eind februari – eind april)

Provincie Friesland

Buitenplaats Dekema State - Dekemawei 5
NL-9057 LC Jelsum (boven Leeuwarden)
+31 (0)58 2570020
info@dekemastate.nl
www.dekemastate.nl

Op de schop

Evenals in een vaste plantenborder, kunnen ook in natuurlijke combinaties bepaalde soorten wegvallen of gaan overheersen. "Dan moet alles rigoures op de schop en opnieuw worden ingeplant", zegt Trudi Woerdeman. "Dat kan na een jaar of tien nodig zijn. Je hebt een bepaald beeld voor ogen, geschikt voor die specifieke groeiomstandigheden. Een mooie mix van soorten, dat wil je graag zo houden. Als de combinatie niet meer in evenwicht is, moet je ingrijpen. Daarbij kunnen waardevolle soorten weer selectief worden teruggeplant of elders uitgezet. Plant je een tuindeel opnieuw in, dan kun je ook variëren op het oorspronkelijke ontwerp en bijvoorbeeld enkele nieuwe soorten gebruiken. Een bostuin met schaduw- en stinzenplanten nodigt uit tot voortdurend experimenteren en mag dynamisch zijn." Tuinieren met verwilderingsbollen zorgt voor dynamiek en verrassingen. Het is echt 'tuinieren met de natuur'. Toen in de tuin tussen de talrijke sneeuwkllokjes een mooie kruisingsvorm werd ontdekt, kreeg die de naam *Galanthus elwesii* 'Warande's Groenpunt'. Sneeuwkllokjes vormen de vroegst bloeiende groep en in de tuin van De Warande zijn ze in groten getale aanwezig waaronder de vroegst bloeiende, het dubbele sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis* 'Plena'). Sneeuwkllokjes bloeien weken achtereen als verschillende soorten zijn aangeplant. □

▲ Sneeuwkllokjes (*Galanthus*), tussen wintergroen blad van Italiaanse aronskelk (*Arum maculatum*), sterke stinzenplanten

DE WARANDE

Jan de Jagerlaan 2 - NL-6998 AN LAAG KEPPEL
+31 (0)314 - 844383
post@dewarande.nl
www.dewarande.nl - www.sterkebollen.nl
www.strongbulbs.com - www.starkezwiebeln.de

OPEN TUINDAGEN

(zie websites)
maart, april – stinzenplanten
april – wilde tulpen en late stinzenplanten
mei - Camassia's en bosplanten
sept/okt – verkoop sterke bollen